

DÖRT ŞİİR DÖRT FARKLI SULARÎ

FOUR POEMS FOUR DIFFERENT SULARÎ

Hasan BEKTAŞ*

ÖZ: Davut Sularî yakın tarihte yaşamış, en önemli Alevî-Bektaşî âşıklardan biridir. Gezici ve bâdeli bir âşık olan Sularî; kuvvetli doğaçlama yeteneği, sazı kendine has bir tavırla çalması ve dedelik görevini de icra etmesi sebebiyle kendinden sonraki Alevî-Bektaşî âşıkları etkilemiştir. Sularî; farklı hisler doğrultusunda farklı şiir anlayışları geliştirmiştir. Öyle ki dinî şiirleri ile ladinî şiirleri; başka başka ağızlardan söylenmiş gibidir. Aynı zamanda mevzu bahis eserlerinde, farklı şairlerden etkilenmiş, söyleyişini ve şiirin dış yapısını; söylediği şiirin konusuna göre değiştirmiştir. Sularî, dinî şiirlerinde ahlakçı edasıyla Pir Sultan'ı anımsatan bir şair görünümünde iken ladinî şiirlerinde; mücessem ve oldukça gerçekçi bir aşkın peşinde koşan, köylü güzellere vurulan Karacaoğlan gibidir. Bu farkı görerek Sularî'nin; dinî, ladinî, toplumcu ve bireyci konular olmak üzere dört farklı ana temayı işlediği şiirlerini; şiir tahlili yöntemiyle inceledik. Bu şekilde, Sularî'nin farklı konularda; farklı müktesebatlara sahip olan bir şair olduğunu; söyleyişini, görüşlerini, şiirinin yapısını işlediği konuya göre değiştirdiğini ortaya koymaya çalıştık. Şiirleri tahlil ederken Alevî-Bektaşîliğin toplumsal ve inançsal yapısını da göz önünde tuttuk fakat şiirlere asıl konusu üzerinden yaklaştık böylece dini anlatmayan bir metinde dinî içerik aranmamış olacaktır. Ayrıca bu çalışmada, âşıkların farklı konularda geleneğin imkânlarından nasıl faydalandığı da örneklenmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sularî, Alevî-Bektaşî şiiri, âşıklık geleneği, şiir tahlili, farklılık.

ABSTRACT: Davut Sulari is one of the most important Alevi-Bektashi poets who has lived in recent history. Sulari is a traveling and beatified poet and he has a strong improvisational ability which influenced to next Alevi-Bektashi poets because he played the saz with his own unique attitude and he does one's duty his Alevi sheikdom responsibility. He created different poetries with different emotions, so much so that his religious poems and his non-religious poems that like had been said from different mouths. At the same time, the subject of his works was influenced by different poets, and according to these, he changed the structure of his poems and also his discourse. Sulari is associated with Pir Sultan with his moralist idea in his religious poems, in the meantime, he evokes to Karacaoglan with realistic love and realistic beauty in his non-religious poem. Because of this difference, we analyzed his poems that can be classified as religious, non-religious, communal and individualist, by the "Method of Poetry Analysis". In this way we understood that Sulari has got different acquis to different subjects and sought to show that he changed the formal structure of his poetry according to the subject he was working on. When we analyzing the poems, also we took into mind the social and religious structure of Alevi-Bektashizm inspite of observed these poems on the main subject. Thus, a non-religious poem is not perceived as a religious poem. In addition in this study, it will be exemplified how the minstrels benefit from the possibilities of the tradition in different subjects.

Keywords: Sularî, Alevi-Bektashi poetry, tradition of âşıklık(minstrelsy), poetry analysis, difference.

* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Lisansüstü Öğrencisi / İstanbul - hasaanzz35@gmail.com (Orcid ID: 0000-0003-0338-4372)

Giriş

Davut Sularî, yakın tarihin en önemli âşıklarından biridir. Hem dinî hem de ladinî alanlarda birçok şiir söylemiştir. Sularî'nin şiirleri, “dinî şiirler”, “ladinî şiirler” (cismani aşkı ve güzelliği terennüm eden), “toplumsal konularda şiirler”, “bireyin sorunlarını ele alan şiirler” olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. Sularî, bahse mevzu konulardaki şiirlerinde sadece tavrını değil üslubunu hatta kişiliğini değiştirmiş gibidir. Bu durum, âşık şiirinin bütün boyutlarıyla ve kapsayıcı bir bakışla ele alınması gerektiğini gösterir. Öyle ki dinî ve toplumsal konularda şiir söylerken Pir Sultan gibi şairlerden etkilenerek katı bir ahlakçı gibi görünen Sularî'nin, cismani aşkı ve güzelliği anlatan şiirlerinde tam aksi yönde; bir çapkın kesildiği ve Karacaoğlan'ın söyleyişine oldukça yaklaştığı görülmektedir. Görüldüğü gibi âşıklar geleneğinin bütün imkânlarından faydalanmakta, farklı konularda geleneğin farklı yönlerini ustaca kullanmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, Sularî'nin bu yönüne dikkat çekmek ve aslen dinî konularda şiir söyleyen âşıkların, dünyevi şiirlerinde nasıl tutum hatta kişilik değiştirdiklerine dair bir örnek vermektir. Bu şekilde bir şairin geleneğinin farklı alanlarda sunduğu imkânlardan, nasıl faydalandığı da örneklenmiş olacaktır. Bu amaçla, Sularî'nin yukarıda belirtilen konularda söylediği şiirlere birer örnek verilip bunlar, içerik ve üslup bakımından tahlil edilecektir. Sonuçta Sularî'nin, farklı konularda nasıl tutumlar sergilediği karşılaştırmalı bir biçimde ortaya konmuş olacaktır.

Benzer çalışmaların, farklı şiirler ve şairler üzerinde de denenmesi, şairlerin üslup ve görüşlerini; farklı temalardaki şiirlerine nasıl yansıttıklarını anlamak bakımından oldukça yararlı olacaktır. Bu çalışmalar, bu bakımdan metin tahlilleri için bir rezerv görevi de göreceklerdir. Ayrıca bu şekilde, dinî şiirin yanında ladinî şiirle de iştigal eden şairlerin her şiirinde, zorlama bir tutumla dinî manalar aranmayacaktır.

Sularî'nin Şiir Anlayışı

Davut Sularî; 1926 yılında Erzincan'ın Çayırılı ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Veli, annesinin adı Rindî'dir. Ailesinin soyadı, Ağbaba olmakla birlikte, sonradan mahlasını soyadı olarak almıştır. (Yazıcı, 2015: 49)

Aslen Tunceli Nizamiye, Kureyşânîliler köyünden olan aşireti, dedesi Mehmet Kaltık zamanında Çayırılı'ya yerleşmiştir. Resmi eğitimine ilkokul üçüncü sınıfa kadar devam edebilen Sularî, tarikat eğitimini aynı zamanda bir tasavvuf şairi olan dedesinden almıştır. Saz çalmaya ve zâkirlik etmeye de dedesinin teşvikiyle başlamıştır. 1938 yılında evlenmiş, ikinci bir resmi nikâhsız evlilik daha yapmıştır. Bu iki evlilikten, beş çocuğu olmuştur. (Yazıcı, 2015: 49)

Hayatı boyunca Dedelik görevinden ötürü aldığı “Uma”¹ ile ve gezdiği yerlerde âşıklık ederek geçinmiştir. Profesyonel bir şair ve müzisyendir. Hakkında birçok makale kaleme alınmış, şiirlerinin bir kısmı Sadık Yalsızuçanlar (2018) tarafından yayınlanmış, hakkında yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır.

Sularî 19 Ocak 1985 günü Erzurum’da Ali Rahman’ın âşık kahvesinde sanatını icra ederken rahatsızlanmış, aynı günün sabahı vefat etmiştir. Mezarı memleketi Çayırılı’dadır. (Yılmaz, 2006: 34)

Sularî, bâdeli âşıklardandır; 17 yaşında, bir pir elinden bade içtiğini ve şiir söylemeye başladığını belirtir (Yazıcı, 2015: 49). Kureyşân Ocağından bir Seyyid olan Davut Sularî, taliplerinin ikamet ettiği yerleri gezerek dedelik görevini ifa etmiş, Cem yönetmekle kalmayıp zâkirlik de etmiştir. Bu görevi yerine getirirken gittiği her yerde; âşık atışmalarına katılmıştır, dinî olmayan konularda da şiirler söylemiştir. İrticalen şiir söylemekte çok yetenekli olan Sularî’nin atışmaları da meşhurdur. Hem dinî hem ladinî alanda, atışmalara katılmıştır.

İlkinden başlayarak Konya Âşıklar Bayramı’na, defalarca katılmış kendi yöresinin ve ülkemizin müstesna âşıkları ile atışmıştır (Kaya, 2015: 209). Ayrıca geleneğe uymuş çırak yetiştirmiş, çırağı Âşık Erbabî’yi yanından ayırmamış gittiği her yere beraberinde götürmüştür.

O hem bir Alevî âşığı hem de bir ladinî âşık sayılabilir. Yetiştirdiği inanç ve kültür ortamında, sazla ve şiirle olan ilişkisi, onun yerilmesine değil daha çok sevilmesine sebep olmuştur. Eski şairlerin dinî şiirlerini okuması yanında kendisi de dinî şiir söyler. Dinî şiirlerinde; Hatâyî, Kul Nesîmî, Seyyid Nesîmî hatta Fuzûlî’ye kadar geniş bir müktesebatı olduğu görülür. Fakat dinî şiirlerinde özellikle Pir Sultan’ın etkisi açıktır. O tüm bu şairlerin şiirlerinden hareketle orijinal bir söyleyiş oluşturmuştur. Saz çalışması da kendine has olup ezgileri; Ali Ekber Çiçek, Mahsuni Şerif, Arif Sağ gibi isimlerin, geleneksel Alevî müziğine dayanarak ortaya koymuş oldukları modern müzikal yapının temelini oluşturmuştur. Özellikle, Ali Ekber Çiçek’in “Haydar Haydar” isimli bestesinin Sularî’nin “Seyyid Hüseyin” isimli methiyesine benzerliği çok dikkat çekicidir (Tekin, 2013: 65). Esrik bir hâlde okuduğu nefeslerin müzikal yapısı da ayrıca incelenmeye değerdir. Dedelik görevini ifa yahut âşıklık ettiği yerlerdeki insanlar arasında, Sularî etrafında zamanla menkıbevi rivayetler söylenmiş, onun kerametlerinden ve veliliğinden bahsedilir olmuştur. Sazlarını tüfek sanıp kaçan geyikleri, sazın sesiyle etrafına toplaması bunlara bir örnektir (Yazıcı, 2015: 50).

Sularî, gerçek manada son gezici âşıktır. Bir şiirinde bu durumu “Aynen beni zikreyledin. Bir sazım, bir at, bir can.” diyerek açıkça ortaya koyar. Çok kıymet verdiği atına “Leyla” ismini vermiş, onunla gidebildiği her yeri dolaşmıştır. Bazı albümlerinin kapağında, at üzerinde ve sazı omzunda

¹ Dedelerin, gördükleri dinî hizmetler karşılığında aldıkları ücret, humus. “Hakkullâh” veya “Karakazan Hakkı” da denir. Daha ayrıntılı bilgi için bk. (Gökbel, 2019: 358-360).

asılı olduğu hâlde çektiirdiği fotoğraflar basılıdır. Suları'nın Şiir anlayıŐının geliŐmesinde bu geziciliğin önemli yeri vardır. Gurbet, yollar ve sıla onun sık işlediği konular arasındadır. Birçok Şiirinde gezip górdüđü yerleri orada ifa ettiği görevleri anlatır. Eskiden beri tanıdığı, bildiği yerlerde yaşanan deđiŐimlerden ötürü duyduğu hayreti dile getirir. Bu deđiŐimden yola çıkarak genelde Türkiye toplumunun, özelde ise Alevîlerin gelenekten kopuŐunu ve yozlaŐmasını dile getirdiği toplumcu Şiirler söyler. Bu onun Şiirinde, konu bakımından ikinci bir türü oluşturur.

Ladinî Şiirleri iki kısma ayrılabilir. İlki; Karacaoğlan edasıyla söylenmiş, rast geldiği güzeller karşısında duyduğu hayret ve heyecanı dile getiren türden Şiirler olup ikincisi, "gezici" yaşam Őeklinin zorluklarından ve başka çevreler tarafından hoş görülmemesinden ötürü duyulan teessür üzerine söylenmiş olanlardır. Onun Şiirlerinde ilgi duyduğu güzeller, aynı Karacaoğlan'da olduğu gibi tüm gerçekliğiyle karşımıza çıkarlar. Ak göğüsleri, kınalı elleri ve nazlı bir eda ile adeta terennüm eder gibi konuŐmaları Suları için güzelliğin tanımıdır. O bu güzelliğin Şiirini söylemek amacındadır. YetmiŐli yıllarda bir dönem, adeta "modaya" uyararak bazı siyasi içerikli Şiirler de söylemiştir fakat bunların sayısı çok azdır. Ayrıca Suları birçok usta malını ve anonim eseri okumuŐtur. Kendisinden birçok Şiir, ezgi ve makam derlenmiŐtir.

Yazımızın geri kalan kısmında, Suları'nın farklı bir kişiliğe büründüğu Şiirlere birer örnek verilecek ve bunlar tahlil edilecektir.

Tahlil Yöntemi ve Şiirlerin Tahlili

ÂŞık Şiirinde metin tahlilleri, geleneğin mantığına, geleneğin kelimelere yüklediği anlamlara bağlı olmalıdır (Artun, 2008: 6). Zira âşık edebiyatında; ilk günden bugüne dek yazılmıŐ Şiirlerde geleneksel bir düzen kurulmuŐtur (Artun, 2008: 6). Bunun yanında tüm metinlerin tahlilinde olduğu gibi âşık edebiyatı metinlerinin tahlilinde de zamanın sosyal hayatı, halkın yaŐayıŐı, adetleri, dini inanıŐları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir (Artun, 2008: 6). Bu makalede konu edinilen Şiirlere bakılırsa bu gereklilik daha da meydana çıkacaktır.

Bu açıdan bakılırsa toplumun farklı sosyokültürel ve dinî hususiyetlere sahip bir kesiminden gelen Şairlerin Şiirlerini tahlil etmek için de bu kesimin ayırıcı özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. O hâlde, Alevî-BektaŐı Şairlerin dinî Şiirlerini incelemek ve tahlil etmek başlı başına farklı bir bilgiye sahip olmayı gerektirirken bunların ladinî Şiirlerini tahlil etmek için de Alevî-BektaŐılık hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle görüşlerimizi, Alevî-BektaŐılıđın inançsal ve toplumsal yönlerini de göz önünde tutarak fakat Şiirin asıl konusunu temel alarak bina etmeye uğraŐacađız. Bu Şekilde, dinle alakası olmayan bir Şiirde spekülatif biçimde dinî söylemler aranmamış olacak ve metne önyargısız yaklaŐılacaktır.

Metin tahlili belli bir yöntemi gerektiriyor olsa da metinlere, mutlak doğru olduğu düşünülen kuramlarla yaklaşmak artık geçerli değildir (Akay, 2003: XI). Hakeza batılı çözümleme metotlarının divan edebiyatı ve halk edebiyatı gibi geleneksel edebiyat türlerini anlamakta, ne denli fayda sağladığı da diğer bir tartışma konusudur (Tökel, 2007: 541). Bu nedenle bu yazıda, yukarıda belirtilen hususiyetler dikkate alınarak metinler ilkin çözümlenecek ardından aradaki bağlantı ortaya konmaya çalışılacaktır.

-1

Necef deryasından bir gemim geldi.
Sıdk ü sadakatle varın gâziler.
Hakkın birliğinde bir hikmet vardır,
Sırr-ı Murtezâ'ya erin gâziler.

Bu meydana girmez, cahil cühelâ.
Akl-ı beşer ermez böyle eş'âra.
Secdem didaradır değil duvara,
Halka namazını kılın gâziler.

Feyz-i hikmetinden bir ulu divan,
Muhammed Ali'ye beli-bes diyen,
Hakkın birliğine inanıp uyan,
Sıdk ile birliğe girin gâziler.

Davut Sularî, der eren-evliyâ,
Gün gibi, cihana vermişsin ziya
Hakkın birliğinde bulunmaz riya
Secd'edip irfana gelin gâziler (Yalsızuçanlar, 2018: 105-106)

Necef Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerin adıdır, çöllük bir yerdir ve denizle bağlantısı yoktur. Necef Deryası; şehrin güney batısındaki bir gölün ve Fırat'ın buradan geçen bir kolunun adıdır. Fırat'ta ilkçağlardan beri akarsu taşımacılığı yapıldığı bilinmektedir. Bu motife pek çok şiirde rastlanmaktaysa da "Necef Deryası"nın neresi olduğu genellikle es geçilir. Şair, Necef deryasından gelen gemi demekle Necef'ten gelerek Hz. Ali'nin ilmini aktaran din adamlarını kastetmiş olur. Necef'ten, Fırat yoluyla getirilen mallar, Hz. Ali'nin Necef'teki türbesinden gelen ilmi temsil etmektedir. Bu, Alevî-Bektaşî Edebiyatı'nda kullanılagelen bir benzetmedir. Ayrıca Sularî, köye; cem olmak ve Ehlibeyt'in hakikatini anlatmak üzere gelişini, başka memleketlerden yeni metalar getiren geminin gelişine benzetir. O, esrik bir hâlde söylediği nefeslerle; Cem'de bulunan ve Hz. Ali'nin etrafındaki gâzilere benzettiği taliplerini, dergâha ihlâşlı bir hâlde

varmak için çağırır. Dergâh ve Cem artık tevhit makamıdır. Burada Necef denizinden gelen geminin getirdiği, Hz. Ali'nin velayetinin sırrı aşikâr edilir, talip olanlardan bu sırra ermeleri beklenir.

Dergâh ve Cem, artık tevhit makamı olduğundan, gazilerden yani bir pire intisap etmiş olan taliplerden başkası ham sayıldığından bu meydana giremez. Bu meydana girmek için Ali'nin velayetine iman etmek gerekir. "Necef denizinden gelen geminin" getirdiği şiirlere, sözlere insanın akli ermez bunlar, naz makamından konuşan şathiyyelerdir. Bunları anlamak için Allah'ta fena bulmuş olmak gerekir. Bu sürecin ilk adımı ise velayete iman getirip Cem'e dâhil olmak üzere bir pire intisap etmektir. Allah meleklerle, Âdem'e secde etmelerini buyurmuştur. Şeytan Âdem'e secde etmeyi kabul etmeyerek isyankâr olmuştur ve sürülmüştür. Pire ve birbirine niyaz edenler, Âdem'e secde eden melekler gibidirler. Allah'ın emrini yerine getirmiş olurlar. Bu yüzden canlara yapılan niyaz, bâtinî açıdan Allah'ın daha Âdem'in yaratılışında verdiği emre uymak olduğundan duvara karşı yapılan secdeden değerlidir. Burada aynı zamanda edilen niyazın didarın kendisine yani Allah'ın zatına olduğu, amacın kibleye dönmek değil Allah'ın emrine uymak olduğu vurgulanır. Halka namazı ise Cem'de herkesin birbirine dönerek belli duaları edip belli yerlerde secde ettikleri bir ayindir. İşte bu ayın Âdem'e edilen secdenin sembolize edilmiş hâlidir.

Cem Allah'ın hikmetlerinin feyziyle bereketlenmiş yüce bir meclistir. Bu mecliste Muhammed'e ve Ali'ye ikrar verenler yer alırlar. Veda haccı zamanında, Gadir Hum'da Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi vasi ve varis tayin etmesi üzerine oradakiler, biatlerini bildirmişlerdi. Cem'e gelenler de Muhammed'e ve Ali'ye o gün "beli" diyenlere benzerler. Ayrıca burada Elest Bezmi'ne ve "Elestü bi-rabbikim" hitabına verilen "beli" yanıtına da gönderme vardır. Canlar evvela Elest'te sonra Gadir Hum'da "beli" demişlerdir. Şimdi ise Cem, bunların tekrar edildiği yerdir. Burada, Hakkın birliğine inananlar ve onun emirlerine uyanlar bulunur. Müntesip olanlardan her türlü dünyevi arızayı dışarıda bırakıp bu bereketlenmiş meclise ihlaslı bir bağlılıkla gelmeleri istenir.

Erenlere, velilere tevessül ve teberrük etmek, Alevîlerin en maruf özelliklerinden biridir. Veliler ile Allah arasında daha kuvvetli bir rabita olduğuna inanılır. Velayetin şahı olan İmamlar ise bu rabitanın en kuvvetlisine sahip olmakla beraber bir de dünya ve fizik kanunları üzerinde tekvini/yaratılışsal velayete sahiptirler. Güneş onların hatırına doğar, güneşe ışık veren aslen onlardır. Bu durum akla "Levlâk" hadisini getirmektedir. Âlem Muhammed'in ve Ehlibeyt'in yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Asıl ziya, nimet ve bereket onların kendileridir. Tüm bunları yaratan Allah'ın birliğinden sual olunmaz. Sularî de kendisinin tevhit konusunda riya göstermediğini, kimilerinin bunları tevhide aykırı zannettiğini fakat asıl tevhidin bu olduğunu açıklamış olur. Bu sırları dinleyip kavrayan talipler niyaz edip İmamların irfanına hayran kalmalıdır.

-2

Tercan ellerinden, gelen bir gelin;
Açmış ağ göğsünü sallanır bir hoş.
Kınalanmış parmakların ellerin,
Oturdu yanıma dilleri bir hoş.

Sordum gelin gelir Tercan elinden,
Köroğlu taşından Kötür belinden.
Yemlik toplar Sarıkaya yolundan,
Naz u eda ile sallanır bir hoş.

Davut Sularî der bağrıma akar,
Ateş-i hicranın çok canlar yakar.
Can alıcı gözler yüzüme bakar,

Naz u eda ile sallanır bir hoş. (Yalsızuçanlar, 2018: 51)

Sularî, hayatını dedelik ve âşıklık yaparken seyahatlerde geçirmiştir. Bu gezicilik, ladinî şiirlerinin en önemli dış unsurlarından biri konumundadır. Bu tip şiirleri seyahat esnasında gördüğü güzellere söyler. Gezdiği yerlerde gördüğü güzellere karşısında derin ve estetik bir ilgi duyan Sularî, dinî şiirlerinde Pir Sultan gibi tam bir ahlakçı iken ladinî şiirlerinde Karacaoğlan gibi bir romantik olarak karşımıza çıkar. O, doğanın ve insanların hem içinde hem de dışında seyrettiği güzellikler karşısında duygulanır, bu duygulanmaların yeri, zamanı bellidir. Onun ilgi duyduğu güzellere, aynı Karacaoğlan'da olduğu gibi tüm gerçekliğiyle, karşımıza çıkarlar. Ak göğüsleri, kınalı elleri ve nazlı nazlı salınmalarıyla, bunlar Anadolu'nun bir köyünde rastlayacağınız, pastoral güzellerdir.

Sularî, güzelliğini hayretle seyrettiği geline, nereden gelip nereye gittiğini sorar. Muhtemelen şehir yahut köyden uzak bir yerde verilen mola esnasında gördüğü bir güzeldir bu. Hayvanları için yemlik ot toplamaktadır. Tercanlı'dır, Kötür belinden gelmektedir. Yani bu güzel hayali değil; yeri, yurdu belli gerçek bir kişidir. Sularî'nin ladinî şiirlerindeki güzellere hep böyledirler. İnsanlar bu dönemde rahatça muaşaka edebilmektedir. Güzel naz ve işve ile sallana sallana, sanki hafif mest olmuş gibi yürür. Bu yürüyüş Sularî'yi de sarhoş eder. Onun, güzelliğine vurulur. Bu güzelin, bir gelin olduğunu söylemesi de çok ilginçtir. Bu onun asıl amacının estetik kaygı olduğunu ortaya koyar.

Bu gelinin güzelliğinden ötürü duyduğu ilgi ateş gibidir, akıp bağrını yakar. Onun kalkıp işine dönmesiyle Sularî'nin ondan ayrı düşmesi de ayrılık ateşidir, onun canını yakar. Bu ateş onu gören her kişinin canını yaktaktadır. Bu, göreceli olmayan, gerçek ve doğal bir güzelliştir. Sularî, onu görüp de ilgi duymayan bir gönül düşünemez. Gelin, hicran ateşini

yakarken âşığa selam eder, gözlerine bakar, bu gözlerden çıkan bakış ok gibidir, âşığın ciğerini deler. Âşığın ciğeri yandığı hâlde güzel gelin, geldiği gibi nazlı nazlı sallanarak yoluna, işine döner. Sularî'nin bu güzeli elde etmek gibi bir amacı yoktur içindeki ateş onu temaşa etmek zevkından mahrum kaldığı için harlanmaktadır.

-3

Battal Gâzi diyarına uğradım,
Diyar aynı diyar iller değişmiş.
Kılıç aldım, çalı çırpı doğradım.
Köyler aynı köyler kullar değişmiş.

Malatya kaysısı şekerpareşi,
Silinmez münkirin kalbi karası.
Eyolur mu her hastanın yarası?
İlaç aynı ilaç eller değişmiş.

Aldığın yazıyı kâtibe yazdır,
Elimde çöğürdür, tambura, sazdır,
Söylenen makamdır güzel avazdır,
Ağız aynı ağız diller değişmiş.

Davut Sularî'yle olsan aşına;
Bu bir âlemdir ki başlı başına.
Nasıl dostum gidiyor mu hoşuna?

Sazım emektar saz teller değişmiş. (Yalsızuçanlar, 2018: 148)

Malatya köylerine bir zaman sonra tekrar gelen Sularî, fiziki koşulların aynı kalmakla beraber insanların değiştiğini dile getiriyor. Önceden olduğu gibi hareket eden Sularî, kılıç aldım çalı çırpı doğradım diyerek kendisinin aynı şekilde yaşamaya devam ve buradaki insanların değişmekte olduğuna şahitlik ettiğini belirtmek ihtiyacını duyar. Köylerde de vaziyet aynıdır. Bu değişim, köylere, kasabalara ve tüm çevreye yayılmış hâldedir.

Sularî, Malatya'ya ufak bir övgüde bulunduğu doldurma mısraın ardından dörtlüğün içerdiği asıl mesaja yöneliyor. Bu değişim; inkârcıların, inanmayanların kalbindeki karayı giderecek türden bir şey değildir, olamaz. Sularî bu fikrini bir istifhamla kuvvetlendiriyor. Bizler, cevabını bildiği hâlde sorduğu bu soruyla meşgulken o, ilacın aslında aynı olduğunu; kişilerin mayasının ve içlerindeki cevherin değişmediğini, değişimin getirdiği imkânların kötülerini iyi, iyileri ise kötü yapamayacağını, değişenin ilaç yani insanların ruhu değil ilacı verenin görünüşü yani insanın harici özellikleri olduğunu dile getirir.

Sularî, bir önceki dörtlükte verdiği mesajı reçete, kendini ise değişimin getirdiği yozlaşma arızasını tedavi edecek doktor olarak görüyor. Sözlerinin iyice dinlenip benimsenmesini hatta kayda geçmesini istiyor. Kendini doktor olarak gören âşık, sazını ve sözünü tıbbi cihazlara ve ilaçlara benzetiyor. Söylediğinin, yıllar boyu çalınarak artık klişe hâlini almış geleneksel bir “makam” olduğunu belirtmesi de ayrıca Sularî’nin, kültür ve inançla alakalı değişim karşısında gelenekçi oluşunu ortaya koyar.

Sularî kendisini dinleyenleri gafletten uyarmak amacıyla olduğundan, onları bu vaziyete aşına kılmak istemektedir. Onun söyledikleri, başlı başına bir âlem gibidir. Bunları dinleyip anlayanlar bu âlemin sırrına vakıf, yaşanan yozlaşma ve değişim karşısında ise hâllerini muhafazaya kadir olurlar. Bu nedenle de Sularî, gafletten uyarmak istediği taliplerinin, inancını ve bağlılığını canlı tutmak arzusunu gösterip sanatının, hoşlarına gidip gitmediğini soruyor ve bu istifhamla fikrini iyice belirginleştirip yozlaşmacı değişimin karşı tarafında tavır takınıyor. Son olarak sazının da hâlâ aynı olduğunu fakat bu vaziyet karşısında kendisinin de yeni usul ve yollar bulduğunu; aynı sazı kullandığını sadece telleri değiştirdiğini söyleyerek vurguluyor.

-4

Ulu dağlar gibi kar olan başım,
Gözlerimin yaşı sel değil ya ne?
Hep kalkıp gidiyor bu zayıf dösüm.
Beni taş tutan el değil ya ne?

Acaba var mıdır toprağın ferî,
Yağmurun yağışı çamurun dili?
O nedir ağlatır şeydâ bülbülü?
Baharda açılan gül değil ya ne?

Davut Sularî’yem mana yetiren,
Misafir olup da gaybe oturan,
Her düşünce müşkilini bitiren,
Adap, erkân ile yol değil ya ne? (Yalsızuçanlar, 2018: 59)

Duygulu bir kişiliğe sahip olan Sularî, hakikatin peşinde koştuğu, dedelik ve âşıklık ettiği yıllar boyunca, başına gelen türlü badirenin kendinde bıraktığı izlerin muhasebesini yaparak işe başlıyor. Artık, saçlarına kar gibi beyazlar düştüğünü, başının dumanlı ve karlı yüce dağlar gibi olduğunu, bunu kendine dert edindiğini ve gözlerinden sel gibi yaş akıttığını bildiriyor. Yine de ruhu, onu taşıyan beden zayıflamış olsa da başını alıp seyahate çıkmakta diretmeye devam ediyor. Sularî’nin yaş almış olmasına rağmen devam ettiği mesleğini icra ederken rahatsızlanıp vefat etmesi de

metinden, bu düşünceyi çıkarmamıza sebep oluyor. Bu hâlini gören ham insanlar ise onu daha fazla yerip taşıyorlar. Bunu anlatırken çarpıcı bir istifhama başvurması da düşünceyi kuvvetlendiriyor.

Kendisi artık, toprağa yaklaştığından onun da ferinin kalıp kalmadığını merak etmektedir, toprak da onun gibi, yorulmasına rağmen hevesle dolu mudur? Seyahatlerinde onu apansız yakalayan yağmurun, çamurun Sularî'nin gördüklerini anlatacak dili var mıdır? Yağmur ve çamur, her türlü koşulda ve hayatı boyunca memleketler gezerek âşıklık eden birinin bu süreçte karşılaştığı zorlukları akla getiriyor. Buradan hareketle de dert ve çekilen zorluk hayatı boyunca Sularî'nin yoldaşı olmuş oluyor. Bu yoldaşlar dilleri varsa gelip Sularî'nin dertlerini anlatmasına yardımcı olmalıydılar. Türk şiirinde, özellikle halk şiirinde aslen göçebe bir millet olmanın vermiş olduğu doğaya yakınlık itibarıyla doğa her zaman, benzenen yahut benzeyen olarak karşımıza çıkar. Sularî de sanatını icra ederken kendini doğaya karıştırıyor, aynı zamanda doğaya da bir kişilik atfedip teşhis sanatından yararlanıyor. Şaire, ruhunun hâlâ, bir delikanlı gibi hevesle dolu olmasına rağmen bedeninin bu tür işlere elvermemeye başlaması, gülden ayrı düşmüş, herhangi bir sebepten ona ulaşamayan bülbülün durumu gibi görünüyor. Aynı zamanda kendisini bu denli ağlatanın, yaşı itibarıyla sevgilisine ulaşamamak yahut güzelleri temaşa edememek olduğunu kastediyor. Gülün yani güzellerin baharda meydana çıktığını söylemesi de yine kendisi ve etraftaki güzeller arasında tezat oluşturur. Kendini başı dumanlı, karlı ulu bir dağa benzetirken güzelleri bahar vakti açılan güle benzetir. Onlar taze ve gencectir. Kendisinin ise vakti geçmiştir.

Sularî, son dörtlüğe göre artık sonuna yaklaştığı ömrü boyunca çıktığı seyahatlerde, derlediği mana sayesinde, gayb âlemine misafir olmuştur. Burada birçok sırrın vukufuna ermiştir. Her türlü konuda bir bilgi ve fikre sahip olup sazı ve sözüyle bu hakikatleri, âşıklığını dinlemeye gelenlere ve hizmet gördüğü taliplerine aşılama uğraşmıştır. Onun bu manaları derleyebilmesini sağlayan, pîrlerinden şifahi yollarla aldığı tarikat eğitimidir. Yani adap, erkândır. Sularî son mısradaki cevabını kendi hayatında bulunduğu soruyu, taliplere ve kendisini dinleyen bütün insanlara yönelir. Manaya ermek, hakikatlere agâh olmak için izlenecek tek yol, bir pire bağlanıp ondan görgü görmek, adap ve erkân öğrenip bunları gözetmektir. Bu yol, insanı hem iç dünyasında hem de toplum içinde huzurlu hâle getirecektir. Sularî de zaten insanlara bunu anlatmak için şiir söyleyip çaba sarf etmektedir.

Değerlendirme

Bu bölümde, tahlillerden hareketle Sularî'nin, farklı konulardaki şiirlerinde ne türden bir tavır ve üslup takındığı sıralanacak ve bunlar karşılaştırılacaktır.

Sularî'nin, dinî şiirlerinde; “Necf deryası”, “Âdem'e secde”, “Cem'in makamları” gibi geleneksel söz kalıplarından, diğer konulardaki şiirlerine

göre çok daha fazla faydalandığı görülmektedir. Bütün şiirlerde kalıplardan faydalanılmış olsa da bireysel konulardaki şiirde “Acaba var mıdır toprağın ferî, / Yağmurun yağışı çamurun dili?” dizeleri şairin diğer şiirlerinde daha orijinal hayaller ürettiğini göstermektedir.

Sularî'nin dinî şiir söylemekteki amacı, taliplerine hakikatleri açıklamaktan ibarettir. Bu nedenle, diğer şiirlerdeki söyleyişin aksine kendini herhangi bir insan değil bir “pir” yerine koyar, âşıklığının yanında bir dede olmasından ötürü bu türden şiirlerinde daha coşkulu ve hükümlü bir tavır takınır. Söylediklerini daha da kutsallaştırmak adına, diğer şiirlerinin aksine mekân veya zamandan söz etmez. Çünkü o, Cem'i yöneten ve Ali'nin sırlarını açıklamakla görevli olan kişidir. Soyu ve görevi bakımından Ali'nin varisidir. Temsil ettiği makam dolayısıyla ahlakçı ve muhafazakâr bir tavır sergiler.

Sularî'nin şiirinde, gezici âşıklığın çok önemli olduğu belirtilmişti. Sularî'nin, dinî şiirleri bir kenara konursa diğer bütün şiirlerinde bu hususa yer verdiği görülmektedir. Cismani aşk ve güzellikle alakalı şiirlerde, güzellere seyahat esnasında rastlanır; toplumsal eleştirilerin yapıldığı şiirlerde, seyahat edilen yerlerdeki değişim işlenir; bireysel meseleleri ele alan şiirlerde dış dünya ve seyahat asıl benzetme unsurlarını oluşturur.

Dinî şiirler ve diğerleri arasındaki ikinci önemli fark ise Sularî'nin kendini artık ledünnî sırların varisi olan bir “pir” olarak değil sıradan bir insan olarak görmesidir. Şair bu türden şiirlerinde dinî yönüne atıflar yapsa da özellikle bir güzele söylediği şiirde ve bireysel konulardaki şiirde tüm çıplaklığıyla bir insandır. Artık bulunduğu makamı temsil etmediğinden güzellerin edalı tavırları karşısındaki çapkınca hislerini açıkça dile getirir yahut iç dünyasındaki kötümser duyguları anlatır. Fakat toplumsal değişimi anlatan şiirde, Sularî'nin tekrardan “dede” konumuna geldiği açıkça görülür. Dinî şiirdeki hükümlü tavrın bu şiirde silik bir hâlde ifade bulması, Sularî'nin; değişen toplumsal şartlar itibarıyla Cem sırasında sahip olduğu otoriteye, Cem dışında sahip olmadığı izlenimini yaratır. Bu duruma; kentleşme sürecine giren Alevî toplumunun, geleneksel dinî mekanizmaya olan bağlılığının azalması sebep olmuş olmalıdır.

Üslubun ve dinî şiirdeki hükümlü tavrın değişmesi sebebiyle dinî şiirde tamamen sembolik bir anlatım varken diğer şiirlerin daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Bu durum cismani aşk konusundaki şiirde zirveye çıkar. Bireysel konulardaki şiirde de sembolik ifadelerden yararlanılmıştır fakat bu insanın içe dönüşünden kaynaklanan karamsarlığı ortaya koymak adına yapılmıştır. Dinî şiirde tam anlamıyla her şeyi kontrol eden Sularî'nin, toplumsal şiirde değişiklikleri kökten değiştiremediği ama isteyenlere yardım edebilecek pozisyonda olduğu görülür. Diğer iki şiirde ise Sularî, etkenliğini yitirmiş edilgen biri konuma gerilemiştir.

Sonuç

Sularî, dedelik görevi de ifa ettiğinden gezdiği yahut Cem yönetmek amacıyla gittiği yörelerde hem bir âşık hem dede olarak karşılanmıştır. Dede sıfatıyla toplum önderliği ve din adamlığı görevini üstlenen Sularî, görev bilinciyle toplumda gördüğü bozuklukları da şiirine aktarmıştır. Gelenekten kopuşu ve yozlaşmayı eleştirmiştir. Gezici yaşamın zorlukları ve başkalarının bu konudaki düşünceleri de Sularî'nin şiirleri üzerinde etkili olmuştur. Bu da Sularî'nin, şiirini tüm geleneksel öğelerin yanında, bireysel yaşam tarzıyla da bina ettiğini göstermektedir. Bu açıdan bakınca, Sularî'nin şiir dünyasını biçimlendiren şeyin, gezici âşıklık ve dedelik hayatı olduğu anlaşılmış olur.

Sularî dinî şiirlerindeki muhatabına, temsil ettiği makamdan mutlak bir otoriteyle seslenirken diğer şiirlerinde edilgenleşir. Bu bağlamda Sularî'nin; dinî şiirlerde söz kalıplarından ve sembolik ifadelerden çokça faydalandığı, diğer şiirlerinde ise daha gerçekçi olduğu ve yeni hayaller ürettiği görülmektedir. Dinî şiirlerinde “noksansız bir pir” imajıyla karşımıza çıkan Sularî, diğer şiirlerinde tüm çıplaklığıyla gerçek bir insandır. O, dinî şiirlerinde ahlakçı bir tavır takınırken güzeller karşısında çapkın bir âşık gibi davranır ve toplumsal meselelerde yozlaşma karşıtı bir muhafazakâr olarak karşımıza çıkar. Bireysel konularda ise çeşitli sıkıntılardan dem vuran içe dönük bir şairdir. Bu yönüyle Sularî, âşıkların farklı konularda takındıkları tavırları ve geleneğin bütünlüğü içinde, farklı konuların nasıl ele alındığını göstermesi bakımından iyi bir örnektir.

Sularî, bu şiirlerde âdeta farklı kişilere dönüşmektedir. Bu nedenle bu tür şiirler tahlil edilirken tek bir bakış açısıyla yola çıkılamaz. Biz de her konu için farklı bir şairi ele alır gibi farklı bir bakış açısıyla şiirlerin ana konusunu merkeze alarak yola çıktık. Bundan ötürü şiirleri anlamlandırır ve yorumlarken Sularî'nin bahsedilen farklı yönlerine daha fazla nüfuz edebildiğimizi gördük. Sularî gibi şairlerin şiirleri incelenirken dini anlatan şiirler ile diğerleri ayrı kefelere konmalı ve değerlendirilmelidir. İnsan hiçbir şekilde inancından ve toplumsal görgüsünden kopamasa da sadece bireyin sorunlarını anlatan bir şiire dinî şiir tahlili mantığıyla yaklaşılmamalıdır. Bu şekilde “Tasavvuf ile alakası olan yahut mutasavvıf âşıkların din dışı şiirlerinde; spekülâtif biçimde, şifrelenmiş dinî bilgiler aramak.” hatasından dönülmüş olur.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2003). *Şiiri yeniden okumak (Bir yapıçözümleme girişimi)*. İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2008). Âşık edebiyatı metinlerinin tahlili üzerine düşünceler. *Gaziantep Araştırmaları Sempozyumu (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat) 10-12 Nisan 2008*. <https://docplayer.biz.tr/134660917-Asik-edebiyati-metinlerinin-tahlili-uzerine-dusunceler-prof-dr-erman-artun-some-considerations-on-analysing-the-turkish-folk-literature.html> (Erişim: 27.01.2021)
- Gökbel, A. (2019). *Ansiklopedik Alevi Bektaşî terimleri sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

- Kaya, D. (2015). Davut Sularî'nin edebî kişiliği. *Hasan Nedim Şahhüseyinoğlu'na Armağan*, 207-214, Ankara: Ürün.
- Tekin, İ. (2013). *Âşık Davut Sularî'nin sanatı ve eserlerinin müzikal analizi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tökel, D. A. (2007). Divan şiirine modern metin çözümleme yöntemlerinden bakmak. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, (2/3).
- Yalsızuçanlar S. (2018), *Efendiler Bağı Davut Sularî yaşamı ve şiirleri*, İstanbul: Mevsimler Kitap.
- Yazıcı, M. (2015). *Âşık Davut Sularî'nin hayatı-sanatı-şiirleri ve son sohbet*. *Kültür Evreni*, S. 24, 48-63.
- Yılmaz, G. (2006). *Davut Sularî ve ozanlık geleneği içindeki yeri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.